

**Türkmenistanyň Merkezi bankynyň
Müdiriýetiniň Başlygynyň
2018-nji ýylyň 30-njy noýabryndaky
418-iş belgili buýrugy bilen tassyklanyldy**

**Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2018-nji ýylyň 27-njy dekabrynda
1181 bellige alyş belgisi bilen döwlet belligine
alyndy**

Ýurdumyzda oba hojalyk önümlerini öndürijilerine ýeňillikli karzlary bermegiň Tertibi

I bap. Umumy düzgünler

1. Şu Ýurdumyzda oba hojalyk önümlerini öndürijilerine ýeňillikli karzlary bermegiň Tertibi (mundan beýläk - Tertip), Türkmenistanyň Konstitusiyasyna, Türkmenistanyň Raýat kodeksine, „Ýurdumyzda oba hojalyk önümlerini öndürijileri maliýe taýdan goldamak hakynda“ Türkmenistanyň Prezidentiniň 2018-nji ýylyň 12-nji oktýabynda çykaran 942-nji kararyna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda işlenilip taýýarlanyldy.

2. Şu Tertip Türkmenistanyň ygtyýarly banklary (mundan beýläk – Bank) tarapyndan öz serişdeleriniň hem-de çekilen serişdeleriniň hasabyna milli we daşary ýurt pulunda, şeýle-de Türkmenistanyň Merkezi banky tarapyndan milli pulunda karz ugurlaryny açmagyň hasabyna daýhan birleşiklerine, daýhan hojalyklaryna, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine, oba hojalyk ylmy-barlag institutlaryna, mülkdarlara, kärendeçilere, oba hojalyk önümlerini öndüriji hususy telekeçilere we döwlete dahylsyz ýuridik şahslara-dahyllylara (mundan beýläk - oba hojalyk önümlerini öndürijiler) oba hojalyk tehnikalaryny, gurallaryny we abzallaryny hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlary hem-de buldozerleri, suwy tygşytlajy tehnikalary, enjamlary, suwaryşda ulanylýan geçirijileri satyn almak üçin hem-de maldarçylygy we guşçulygy ösdürmek, gaýtadan işlemek hyzmatlary ýerine ýetirmek bilen bagly maýa goýum taslamalaryny maliýeleşdirmek, şeýle hem, esasy serişdeleri we emläkleri satyn almak üçin ýeňillikli karzlary bermegiň tertibini düzgünleşdirýär.

3. Şu Tertipde aşakdaky esasy düşünjeler ulanylýar:

1) daýhan birleşigi – oba hojalyk önümçiligini guramak we alyp barmak üçin döredilýän we gatyşyk (birleşen) eýeçilige esaslanýan ýuridik şahsdyr;

2) daýhan hojalygy – oba hojalyk önümçiligini bilelikde alyp barmak üçin bir ýa-da birnäçe maşgalanyň agzalary tarapyndan döredilýän oba hojalyk kärhanasydyr;

3) oba hojalyk paýdarlar jemgyýeti - oba hojalyk önümlerini öndüriji bolup, paýdarlar jemgyýetine gatnaşyjylaryň paýdarlar jemgyýeti babatdaky hökmanylyk hukuklaryny tassyklaýan, paýnamalaryň belli bir sanyna bölünen, fiziki we (ýa-da) ýuridik şahslaryň goýumlarynyň ustaw gaznasyna (maýasyna) birleşen kärhanasydyr;

4) mülkdar – «Daýhan birleşikleri hakynda» Türkmenistanyň Kanunyna laýyklykda ýeri döwletden mülk hökmünde alyp işleýän ýekebara oba hojalyk önümlerini öndürijiler;

5) kärendeçi - «Daýhan birleşikleri hakynda» Türkmenistanyň Kanunyna laýyklykda daýhan birleşiginden oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin ýer bölegini hem-de maldarçylyk önümlerini öndürmek üçin mallary kärendesine alýan fiziki ýa-da ýuridik şahslar;

6) oba hojalyk ylmy-barlag institutlar – Türkmenistanyň oba hojalygyna degişli ylmy-önümçilik we synag işleri bilen meşgullanýan ylmy-barlag edaralar (edaralar, kärhanalar we guramalar);

7) hususy telekeçi – ýuridik şahsy dötretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahs bolup, öz işini Türkmenistanyň Raýat kodeksine, «Telekeçilik işi hakynda» we «Kiçi we orta telekeçiligi

döwlet tarapyndan goldamak hakynda» Türkmenistanyň Kanunlaryna laýyklykda hakyna tutmak zähmeti ulanyp ýa-da ulanmazdan amala aşyrýar;

8) Döwlete dahylsyz ýuridik şahslar - dahyllylar – Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döredilen Türkmenistanyň çäginde ýerleşýän ýuridik şahslar;

9) Türkmenistanyň ygtyýarly banklary – Türkmenistanda hereket edýän 100% daşary ýurt maýasynyň gatnaşmagynda karz edaralarynda, şol sanda olaryň şahamçalaryndan we wekilhanalaryndan başga, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döredilen Türkmenistanyň karz edaralary;

10) maýa goýum taslamasy – «Türkmenistanda maýa goýum işi hakynda» Türkmenistanyň Kanunyna laýyklykda, oba hojalyk tehnikalaryny, gurallaryny we abzallaryny hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlary hem-de buldozerleri, suwy tygşytlaýjy tehnikalary, enjamlary, suwaryşda ulanylýan geçirijileri satyn almak üçin hem-de maldarçylygy we guşçulygy ösdürmek, oba hojalyk önümlerini öndürmek, olary saklamak, gaýtadan işlemek we hyzmatlary ýerine ýetirmek bilen bagly taslamalar.

4. Ýurdumyzyň oba hojalyk önümlerini öndürijileri döwlet tarapyndan maliýe taýdan goldamaklygyň esasy maksatlary oba hojalygyna innowasiýalary, döwrebap tehnologiýalary we öňdebaryjy usullary ornaşdyrmagyň hasabyna ýerleriň hasyllygyny ýokarlandyrmakdan, şol sanda ýerlerden rejeli peýdalanmakdan, ulanylmaýan ýerleri özleşdirmekden we ýurdumyzda daşary ýurtlardan getirilýän önümleriň ornuny tutýan önümleriň öndürilişini hem-de ýurdumyzda öndürilýän önümleriň daşary ýurtlara iberilýän möçberini artdyrmakda, oba ilatynyň ýaşayş şertlerini has-da gowulandyrmakdan, täze iş orunlaryny döretmek hem-de oba hojalyk önümlerini öndürijileriň girdejilerini artdyrmakdan ybaratdyr.

II bab. Oba hojalyk önümlerini öndürijilere karzlary bermegiň düzgünleri

5. Oba hojalyk önümlerini öndürijilere karzlar oba hojalyk tehnikalaryny, gurallaryny we abzallaryny hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlary hem-de buldozerleri, suwy tygşytlaýjy tehnikalary, enjamlary, suwaryşda ulanylýan geçirijileri satyn almak üçin hem-de maldarçylygy we guşçulygy ösdürmek, oba hojalyk önümlerini öndürmek, olary saklamak, gaýtadan işlemek we hyzmatlary ýerine ýetirmek bilen bagly maýa goýum taslamalaryny maliýeleşdirmek, şeýle hem esasy serişdeleri we emläkleri satyn almak üçin berilýär.

6. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler şu Tertibiň başinji böleginde bellenilen karzlary almak üçin banka şu aşakdaky resminamalary tabşyrýar:

1) karz almak üçin arza;

2) fiziki şahslar üçin – şahsyýetini tassyklaýan resminamanyň we ýer eýeleri üçin salgyt hasabyna goýulandygy hakynda şahadatnamanyň nusgasy;

3) ýuridik şahslar üçin – döwlet tarapyndan bellige alnandygy we salgyt hasabyna goýulandygy hakynda şahadatnamalaryň nusgalary;

4) karzyň hasabyna maliýeleşdiriljek maýa goýum taslamalaryň iş meýilnamasy;

5) karzy ulanmak bilen bagly şertnamalaryň we hasap sypatnamalaryň göçürme nusgalary;

6) ýer bölegine eýeçilik hukugyny ýa-da ýerden peýdalanmak hukuguny berýän Döwlet namalarynyň, ýerlere kärende hukugy barada Şertnamanyň göçürme nusgalary;

7) daýhan birleşikleri, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleri we oba hojalyk ylmy-barlag institutlary soňky üç ýyl boýunça ýyllyk maliýe hasabatlylygyny we işleriň ähli görnüşlerinden alýan girdejileri barada maglumatlary;

8) daýhan hojalyklaryň, kärendeçileriň, mülkdarlaryň, oba hojalyk önümlerini öndüriji hususy telekeçileriň we döwlete dahylsyz ýuridik şahslaryň-dahyllylaryň soňky iki ýylyň girdejileri barada tassyklanan maglumatlary.

Bank karzy bermek hakyndaky çözüdi kabul etmek üçin zerurlyk ýüze çykan ýagdaýynda oba hojalyk önümlerini öndürijilerden goşmaça maglumatlary talap edip biler.

7. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler şu Tertibiň onunjy böleginde görkezilen karzlary almak üçin:

1) daýhan birleşikleri we oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleri oba hojalyk tehnikalaryny, gurallaryny we abzallaryny hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlary hem-de buldozerleri, suwy tygşytlajy tehnikalary, enjamlary, suwaryşda ulanylýan geçirijileri üçin Türkmenistanyň Oba we suw hojalyk ministrliginden olaryň ýerli toprak-howa şertlerine laýyk gelyändigini barada netijenama almalydyr;

2) daşary ýurtlardan mallar we guşlar satyn alnan ýagdaýynda, Türkmenistanyň Oba we suw hojalyk ministrliginiň ýanyndaky döwlet weterinariýa gullugyndan mallaryň we guşlaryň kesellerinden arassalygy barada netijenama almalydyr.

8. Oba hojalyk önümlerini öndürijilere karz bermegiň mümkinçiligi hakynda meselä garalan wagty Bank onuň karzy üzmek ukybyny, iş meýilnamasany hem-de karz taryhyny öwrenýär.

Oba hojalyk önümçiligi bilen täzeden meşgullanmaga başlaýan daýhan hojalyklaryna, mülkdarlara, kärendeçilere, oba hojalyk önümlerini öndüriji hususy telekeçilere we döwlete dahylsyz ýuridik şahslara - dahyllylara karzlaryň berilmeginiň mümkinçiligi, olaryň maýa goýum taslamalarynda göz önünde tutulan oba hojalyk önümçiliginden alynmaly girdejileriň seljerilmegi esasynda kesgitlenilýär.

Eger-de, taslamany karz serişdeleriň hasabyna maliýeleşdirmek üçin hususy telekeçileriň we döwlete dahylsyz ýuridik şahslaryň - dahyllylaryň karza ukyplylygy pes bolan ýagdaýynda karzyň üpjünçiligi hökmünde karza we tölege ukyby bolan başga ýuridik şahsyň zamunlygy kabul edilip bilner.

9. Daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk ylmy-barlag institutlarynyň, daýhan hojalygynyň we oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň karza ukyplylygy, olaryň hasaplaşyk hasaplaryna kärendeçiler we beýleki ýerden peýdalanyjylar tarapyndan geçirilen pul geçirmeleriniň hem-de işleriniň ähli görnüşlerinden alýan girdejilerindäki serişdeleriniň ortaça 3 ýyl boýunça göwrümünden hem-de maliýe görkezijilerinden ugur alnyp kesgitlenilýär.

Eger-de taslamany karz serişdeleriň hasabyna maliýeleşdirmek üçin daýhan birleşiginiň, oba hojalyk ylmy-barlag institutlarynyň, daýhan hojalygynyň we oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň karza ukyplylygy pes bolan ýagdaýynda, karzyň üpjünçiligi hökmünde karza we tölege ukyby bolan başga ýuridik şahsyň zamunlygy kabul edilip bilner.

10. Oba hojalyk önümlerini öndürijilere ýeňillikli karzlary bermegiň möhletleri we göterimleri şu aşakdaky tertipde kesgitlenilýär:

1) oba hojalyk önümlerini öndürijilere oba hojalyk tehnikalaryny, gurallaryny we abzallaryny hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlary hem-de buldozerleri, suwy tygşytlajy tehnikalary, enjamlary, suwaryşda ulanylýan geçirijileri satyn almak üçin ýyllyk 1 göterim bilen, olaryň ulanyş möhletinden ugur alyp, 10 ýyla çenli möhlete her ýylda deň paýlarda gaýtarmak şertinde;

2) maldarçylygy we guşçulygy ösdürmek, oba hojalyk önümlerini öndürmek, gaýtadan işlemek we hyzmatlary ýerine ýetirmek bilen bagly maýa goýum taslamalaryny maliýeleşdirmek, şeýle hem esasy serişdeleri we emläkleri satyn almak üçin ýyllyk 5 göterim bilen 10 ýyla çenli möhlete.

11. Karzlar şu Tertibiň onunjy böleginde görkezilen maksatlar üçin oba hojalyk önümlerini öndürijileriň taslama boýunça 15 göterimden az bolmadyk hususy seridelerini goýmak şerti bilen karzlaşdyrylýar. Şeýle hem, oba hojalyk önümlerini öndürijileriň maýa goýum taslamalary olaryň alyp barýan önümçilik işlerine laýyklykda karz ugruny açmak bilen tapgyrlyýyn karzlaşdyrylyp bilner.

12. Karz serişdeleri şu aşakdaky maksatlar üçin berilip bilinmez:

- 1) ýitgileriň öwezini dolmak;
- 2) karzy resmileşdirmek bilen baglanyşykly hyzmatlaryň bahasyny tölemek;
- 3) önümçilik däl çykdaýjylaryny (puşmany töleg, jerime we ş.m.) tölemek;
- 4) temmäki we alkogolly içgileriň önümçiligi;
- 5) söwda-dellaçylyk kärhanalaryň dolanyşyk serişdelerini döretmek;
- 6) oba hojalyk önümçiligine dahylly bolmadyk esasy serişdeleri edinmek;
- 7) Türkmenistanyň kanunçylygyna ters gelýän hasaplaşyklary amala aşyrmak.

13. Oba hojalyk önümlerini öndürijilere şu Tertibiň onunjy böleginde görkezilen maksatlar üçin berilýän karzlaryň üpjünçiligi aşakdaky tertipde bellenilýär:

1) daýhan birleşikleri, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleri we oba hojalyk ylmy-barlag institutlary işleriniň ähli görnüşlerinden alyan girdejilerindäki serişdeleri bolup durýar;

2) ýeňillikli karzlaryň girewi hökmünde şol karzlaryň hasabyna satyn alynýan oba hojalyk tehnikalarynyň, gurallarynyň we abzallarynyň hem-de oba we suw hojalygynda ulanylýan ekskowatorlaryň hem-de buldozerleriň, suwy tygşytlajy tehnikalaryň, enjamlaryň bahasynyň 70 göterimine çenli bölegini hem-de galan bölegi üçin bolsa karz alyjylaryň aljak girdejerini kabul etmeli;

3) daýhan hojalyklaryny, mülkdarlary, kärendeçileri, oba hojalyk önümlerini öndüriji hususy telekeçilere we döwlete dahylsyz ýuridik şahslara - dahyllylara girew, bank kepilligi ýa-da üçünji tarapyň zamunlygy.

14. Şu Tertibiň onunjy böleginiň ikinji bendinde görkezilýän maksatlar üçin berilýän karzlara oba hojalyk önümçiliginiň ugurlaryna laýyklykda ýeňillikli döwür kesgitlenilip bilner.

15. Bank bilen karz alyjynyň arasyndaky özara gatnaşyklar taraplaryň arasynda baglaşylan karz şertnamasy esasynda düzgünleşdirilýär.

16. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler tarapyndan karz boýunça esasy bergi we/ýa-da oňa hasaplanan göterimler karzy üzmekligiň tertibinde göz önünde tutulan möhletlerde tölenmedik halatynda, Bankyň karz şertnamasyny bir taraplaýyn ýatyrnak arkaly, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, karzy möhletinden ön yzyna talap etmäge we borçnamany üpjün ediş serişdeleriň hasabyna talabyny kanagatlandyrmaga hukugy bardyr.

III bap. Bank tarapyndan oba hojalyk önümlerini öndürijileriň ýüztutmalaryna garamagyň tertibi

17. Bank şu Tertibiň şertlerine laýyklykda, hökmany maksatly niýetlenilişinden ugur alyp, karz almak üçin ýüz tutan oba hojalyk önümlerini öndürijileriň resminamalarynyň bukjasyny seljerýär.

Maglumatlary ýygnamaga we barlamaga jogapkär bolan Bankyň düzüm birliginiň (karz ýa-da gaýry ygtyýarly müdirlik, bölüm) işgäri (mundan beýläk – Bölüm) şu Tertibiň altynjy bölegine laýyklykda oba hojalyk önümlerini öndürijiler tarapyndan tabşyrylan resminamalaryň esasynda, onuň tölege ukyplylygyna, karz taryhyna, karzyň üpjünçiligine, yzyna gaýtarylyş talaplaryna seljerme geçirýär.

Bankyň karz topary oba hojalyk önümlerini öndürijileriň resminamalarynyň bukjasyňa laýyklykda, hödürülen karz resminamalarynyň we maýa goýum taslamalarynyň wajyplygyna, maksadalaýyklygyna, önümçiligiň ýerleşdirilmeginiň netijeliligine, ilatyň iş bilen üpjünçiligine baha berýär. Baha bermegiň netijeleri esasynda karz topary çözüti kabul edýär.

Bankyň karz bermekligi ýa-da bermezligi baradaky netijeleri mejlis ýazgysy bilen resmileşdirilýär.

18. Oba hojalyk önümlerini öndürijiniň arzasynyň hasaba alnan senesinden başlap 15 (on baş) iş gününüň dowamynda, bank tarapyndan karz bermek barada çözüti kabul edilýär.

Eger-de karz bermeklik kanagatlandyrylmadyk ýagdaýynda, onuň sebäpleri ýazmaça görnüşde esaslandyrylýar we oba hojalyk önümlerini öndürijä iberilýär.

19. Bank karzyň berilmegi barada çözüti kabul edenden soň, bellenen tertipde karz bermek boýunça ähli zerur amallaryny geçirýär.

20. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler şu Tertibiň onunjy böleginde görkezilen ýeňillikli karzlary boýunça iş meýilnamasynyň dogrulygyna we karzyň alynmagy bilen göz önünde tutulan maksatlaryň durmuşa geçirilmegine Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýär.

IV bap. Bankyň ýüztutmasy esasynda Türkmenistanyň Merkezi Banky tarapyndan karz ugurlaryny açmagyň tertibi

21. Türkmenistanyň Merkezi banky Bankyň ýüztutmasy esasynda şu Tertibiň onunjy böleginiň birinji bendinde göz önünde tutulan maksatlara ýyllyk 0,5 göterim hem-de şol bölümiň ikinji bendinde göz önünde tutulan maksatlara ýyllyk 2 göterim bilen karz serişdeleri bermek üçin karz şertnamasyny baglaýar.

22. Karz şertnamasynda taraplaryň borçnamalary, berilýän karzyň umumy möçberi, karzyň maksady, möhleti geçen bergileriň dörän ýagdaýynda göterim derejesiniň ýokarlanmagy, karzy gaýtarmagyň we şol boýunça göterimleri tölemegiň möhleti, taraplaryň salgylary görkezilýär.

23. Türkmenistanyň Merkezi banky tarapyndan oba hojalyk önümlerini öndürijileri karzlaşdyrmak üçin Banka berlen karzyň möçberine, Bank tarapyndan karz şertnamasynda görkezilen möhletlerde we möçberde göterimler hasaplanylýar.

24. Türkmenistanyň Merkezi bankynyň serişdeleri üçin göterimler oba hojalyk önümlerini öndürijilerden göterimleri tutup almagyna garamazdan Bank tarapyndan hasaplanylýar we tölenilýär.

25. Karz ugrunyň möçberi artdyrylanda we/ýa-da möhleti uzaldylanda Türkmenistanyň Merkezi banky bilen Bankyň arasynda karz ugrunyň möhletini we täze möçberini görkezmek bilen karz şertnamasyna goşmaça ylalaşyklar baglaşylýar.

26. Türkmenistanyň Merkezi banky şu Tertibiň şertlerine laýyklykda, beren karz serişdeleriň maksadalaýyk ulanylmadyk ýagdaýy ýüze çykarylan halatynda ol karz ugrunyň degişli böleginiň möhletinden öň yzyna gaýtarylmagyny Bankdan talap etmäge hukugy bardyr.

V bap. Karz bermegiň tertibi, karzlary peýdalanmagyň hasaby we gözegçiligi

27. Karz bermeklik Bank, şol sanda olaryň şahamçalary tarapyndan amala aşyrylýar.

28. Karzlar, aýratyn karz ugruny we karz hasabyny açmak hem-de bu hasapdan oba hojalyk önümlerini öndürijileriň töleg tabşyryknamalaryny tölemek arkaly nagt däl görnüşde berilýär.

29. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler karz hasaplaryndan Türkmenistanyň kanunçylygyna we Türkmenistanyň Merkezi bankynyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynda başgaça göz önünde

tutulmadyk halatynda, daşary söwda şertnamalary boýunça Türkmenistanyň dahylsyzlary bilen hasaplaşyklary geçirmek üçin daşary ýurt puluny satyn almaga berilip bilner.

30. Bank karzyň üpjünçiliginiň ýagdaýyna hem-de karzyň netijeli we maksadalaýyk ulanylyşyna ýerinde barlaglar geçirmelidir. Berlen karzlar maksadalaýyk ulanylmadyk halatynda Bankyň karz şertnamasynda bellenen tertipde niýetlenişine görä peýdalanylmadyk karzyň möçberini oba hojalyk önümlerini öndürijileriň hasaplaşyk ýa-da başga hasabyndan möhletinden öň tutup almaga hukugy bardyr.

31. Üzülişmegiň möhletleri tertip görnüşinde berilmelidir, ol onuň üzülişilmegini pul serişdeleriň gelip gowuşmagynyň meýilleşdirilişine baglylykda birnäçe tapgyrlar bilen göz önünde tutýar. Oba hojalyk önümlerini öndürijiler alan karz serişdelerini karz şertnamada göz önünde tutulan möhletlerde we tertipde gaýtarmaga borçludyr.

32. Oba hojalyk önümlerini öndürijileriň karz we ulanylan karz serişdelerine hasaplanylýan göterimler boýunça bergileri üzmekligi hem-de alynan karzy wagtyndan öň gaýtarmaklygy karz şertnamasynda göz önünde tutulan tertipde amala aşyrylýar.

33. Bank şu Tertibiň şertlerine laýyklykda karzy alan oba hojalyk önümlerini öndürijileriň sanawyny goşmak bilen, karz ugurlaryny peýdalanmagyň ýagdaýy hakynda her aýda Türkmenistanyň Merkezi bankyna hasabat bermäge borçludyr.

VI bap. Jemleýji düzgünler

34. Şu Tertipde beýan edilmedik düzgünler Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda düzgünleşdirilýär.